

บทที่ 2

สภาพปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการ ดำเนินชีวิตของประชาชน เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ความแตกต่างเหล่านี้ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมเฉพาะ ที่ประชาชนสอง วัฒนธรรม และสองศาสนาอยู่ร่วมกัน ความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ประกอบกับการดำเนิน นโยบายของรัฐที่เข้าไม่ถึงประชาชนและไม่อาจประสานความแตกต่างเหล่านี้ให้เป็นหนึ่งเดียวได้ เนื่องจากนโยบายรัฐตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มุ่งไปที่การรักษาอำนาจรัฐมากกว่าการรักษาชีวิต และความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่ จึงเป็นเหตุผลที่ ขบวนการก่อความไม่สงบนำมาใช้เป็น ข้ออ้าง โฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้เกิดการต่อต้านอำนาจรัฐ และก่อความไม่สงบในรูปแบบต่างๆ พร้อมกับบิดเบือนคำสอนทาง ศาสนา เข้าไปปลุกฝังอุดมการณ์ให้กับเยาวชนเพื่อสืบทอดในรุ่น ต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาภายในซึ่งมีสาเหตุ มาจากกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น กลุ่มอิทธิพล ทาง การเมือง ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องผิดกฎหมายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการค้าของเถื่อน น้ำมันเถื่อน หรือยาเสพติดที่ปัจจุบันกำลังเป็นปัญหาอย่างมากในกลุ่มเยาวชน ตลอดจนการเก็บเงินจาก ชาวบ้านทั่วไป เพื่อตั้งกองกำลังป้องกันตัวเองที่อยู่ในลักษณะเป็นพื้นที่ปลอดอำนาจรัฐ ตาม หมู่บ้าน ที่ใครไม่มีเงินก็ต้องนำข้าวสาร หรือสิ่งของต่างๆ มาบริจาคแทน ประชาชนส่วนใหญ่ที่ ยากจนจำใจต้องสนับสนุนในการตั้งเครือข่ายเหล่านี้ เพื่อไม่ให้ถูกกล่าวหาว่าเป็น"แกะดำ"เป็นต้น¹

อีกประการหนึ่ง การที่ไม่สามารถแก้ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และเป็น ปัญหาที่เรื้อรังมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่อดีต ดังนั้น ในการศึกษาถึงปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงจำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ของสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้เสียก่อน เพื่อให้รู้รากเหง้าของปัญหาแท้จริงที่เกิดขึ้น และเพื่อเป็นบทสะท้อนของ ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงจะได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่สำคัญในอดีตตามลำดับ จนถึงเหตุการณ์ความไม่สงบในปัจจุบัน ดังนี้

¹ พลโทนนทเดช เมฆสวัสดิ์, *ปฏิบัติการลับดับไฟใต้*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549) น. 51.

2.1 ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประวัติศาสตร์ของประชาชนที่อยู่ในแต่ละพื้นที่ใด ย่อมเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความแตกต่างทางอัตลักษณ์ อันได้แก่ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา สังคม และขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน อาณาบริเวณเมืองปัตตานี (เดิมรวมถึงเมืองตรัง กงหรา ปาหัง ยะลา นราธิวาส สตูล ปลิส ไทรบุรี เปรัค ฯลฯ) เป็นดินแดนชายฝั่งทะเลที่มีภูมิประเทศอยู่ในเขตลุ่มมรสุม ฝนดินอุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งน้ำและไม้มีค่านานาพันธุ์ ราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 จึงเกิดการจัดตั้งบ้านเมืองขึ้นในนาม “เมืองลังกาสุกะ” โดยในระยะแรกยังเป็นบ้านเมืองของผู้คนที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก่อนหันมานับถือพุทธศาสนาตามหลักฐานโบราณคดีและศิลปกรรม¹ เมืองลังกาสุกะมีพัฒนาการความเป็นบ้านเมืองเรื่อยมา ราวพุทธศตวรรษที่ 10-11 สามารถเดินเรือติดต่อค้าขายกับดินแดนอื่นๆ เป็นเหตุให้พื้นที่บริเวณนี้ได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมแบบทวารวดีที่แพร่หลายในภูมิภาคอื่นๆ อยู่ก่อน (ปรากฏหลักฐานศิลปกรรมราวพุทธศตวรรษที่ 11-16) ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 13-16 จึงได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมเนื่องในพุทธศาสนาจากทะเลใต้ของพวกศรีวิชัย ก่อนตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัยราวพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา²

เมื่อแม่น้ำปัตตานีเกิดขึ้นขึ้น กระแสน้ำเปลี่ยนทิศทางการทำให้ผืนดินงอกออกจากชายฝั่งทะเลออกไปมากจนไม่เอื้อต่อการเป็นเมืองท่าเช่นในอดีต เมืองโบราณข้างต้นจึงค่อยๆ ล่มสลายลงขณะเดียวกันแผ่นดินส่วนที่งอกขึ้นมีลักษณะเป็นอ่าวยื่นลงไปทะเล จึงมีชัยภูมิเหมาะสมในการแวะพักเรือและแลกเปลี่ยนสินค้า ผืนดินส่วนนี้จึงค่อยๆ พัฒนาขยายตัวกลายเป็นเมืองท่าค้าขายแห่งใหม่แทนที่เมืองเดิม หลังจากปัจจัยทางธรรมชาติทำให้พัฒนาการของบ้านเมืองโบราณสิ้นสุดลงราวพุทธศตวรรษที่ 1 - 18 (โดยเฉพาะการสิ้นสุดของบ้านประแวอันเป็นบ้านเมืองที่มีพัฒนาการก้าวหน้าที่สุด) ชื่อ “เมืองปัตตานี” จึงได้เผยโฉมขึ้นในฐานะเมือง 12 นักษัตริย์ของเมืองนครศรีธรรมราชก่อนพัฒนาเป็นเมืองท่าค้าขายที่มีความสำคัญอย่างมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา³

2.1.1 ประวัติศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสมัยสุโขทัย-อยุธยา

ราวพุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรสุโขทัยมีอำนาจเหนืออาณาจักรศรีวิชัย และได้

¹ อนันต์ วัฒนานิก, *ประวัติเมืองลังกาสุกะ-เมืองปัตตานี* (กรุงเทพฯ:บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, 2531), น. 11.

² เรื่องเดียวกัน, น. 27.

³ เรื่องเดียวกัน, น. 28.

แผ่อิทธิพลไปในดินแดนแหลมมลายู เมืองลังกาสุกะและเมืองโบราณอื่นๆ ในบริเวณนี้ที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัยคงถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัยตามไปด้วย ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่กล่าวถึงราชอาณาจักรในรัชสมัยของพระองค์ ความว่า “เบื้องหัวนอน รอดคนที่ พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรีเพชบุรี ศรีธรรมราชฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว ”¹ อย่างไรก็ตามข้อความในศิลาจารึกดังกล่าวมักประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งให้ความเห็นแตกต่างออกไปว่า ขอบเขตของอาณาจักรสุโขทัยน่าจะสิ้นสุดลงที่เมืองนครศรีธรรมราชติดกับมหาสมุทรเท่านั้น ดังข้อความที่ว่า “ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว ” การที่จะครอบคลุมไปถึงแหลมมลายูด้วยหรือไม่นั้นยังไม่มีหลักฐานยืนยันที่ชัดเจน เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 เมืองปัตตานีบริเวณริมฝั่งทะเลที่งอกขึ้นใหม่ได้ถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาอย่างสมบูรณ์ ดังข้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาที่กล่าวถึงเมืองประเทศราชในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ความว่า

“..ครั้นนั้นพระยาประเทศราชขึ้น 16 เมือง คือ เมืองมะละกา, เมืองชวา, เมืองตะนาวศรี, เมืองนครศรีธรรมราช, เมืองทวาย, เมืองเมาะตะมะ, เมืองเมาะลำเลิง, เมืองสงขลา, เมืองจันทบูร, เมืองพิษณุโลก, เมืองสุโขทัย, เมืองพิชัย, เมืองสวรรคโลก, เมืองพิจิตร เมืองกำแพงเพชร, เมืองนครสวรรค์...”² ข้อความข้างต้นสอดคล้องกับข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) ที่กล่าวมาเมืองมะละกาเคยเป็นเมืองขึ้นกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่พระเจ้าอู่ทอง³ แม้ข้อความดังกล่าวไม่ปรากฏชื่อเมืองปัตตานีแต่เป็นที่เข้าใจว่าพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทยรวมทั้งพื้นที่บริเวณเมืองปัตตานีได้รวมอยู่ในราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้เนื่องจากขอบเขตของอยุธยาได้แผ่ขยายลงไปจนถึงเมืองมะละกาซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของปัตตานีลงไปมากแล้วนั่นเอง เมื่อเมืองปัตตานีที่เจริญขึ้นใหม่และถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาในครั้งนั้น เป็นเมืองที่สถาปนาขึ้นโดย “รายาศรี

¹ กรมศิลปากร, *ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1: จารึกสุโขทัย* (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2515), น. 10.

² กรมศิลปากร, *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, เล่ม 1* (กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, 2534), น. 57.

³ *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)* (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2507), น. 2.

วังสา” ผู้สืบสันตติวงศ์จากษัตริย์เมืองโบราณลังกาสุกะ¹ โดยเมื่อแรกสถาปนายังเป็นบ้านเมืองที่กษัตริย์และพสกนิกรนับถือพุทธศาสนามหายานสืบต่อจากพระนครเดิม²

ในสมัย “รายาอินทรา ” ปกครองปัตตานี (กษัตริย์องค์ที่ 2 ของราชวงศ์ศรีวังสา) ชาวเมืองปัตตานีมีความใกล้ชิดกับชาวสุมาตราและผู้คนในดินแดนแหลมมลายูรวมทั้งพ่อค้าอาหรับมากกว่าราชธานี วัฒนธรรมชาว-มลายูที่ฝังรากลึกอยู่ก่อนจึงขยายตัวสอดคล้องกับศาสนาอิสลามที่แพร่เข้าสู่ราชสำนักปัตตานี³ ต่อมาเมื่อกษัตริย์ปัตตานีให้การนับถือศาสนาอิสลามอย่างเป็นทางการเป็นเหตุให้พสกนิกรหันมานับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับเจ้าเมือง ศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมชาว-มลายูจึงแพร่หลายในดินแดนแถบนี้อย่างรวดเร็ว การขยายตัวของศาสนาอิสลามส่งผลให้รายาอินทราได้ย้ายพระนครมาสร้างใหม่บนสันทรายบริเวณตำบลตันหยงลูโล๊ะและตำบลบานา (หมู่บ้านกรือเซะในท้องที่อำเภอเมืองปัตตานีปัจจุบัน) แล้วขนานนามพระนครใหม่ว่า “ปัตตานีดารุสลาม” (ปัตตานีนครแห่งสันติ)⁴ พระนครแห่งใหม่ต่อมาได้กลายเป็นรัฐอิสลามที่สำคัญที่สุดและเป็นศูนย์กลางของรัฐอิสลามในดินแดนภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย และสำหรับทางด้าน การปกครอง ด้วยระยะทางของเมืองปัตตานีอยู่ห่างไกลจากราชธานีมาก กรุงศรีอยุธยาจึงให้อิสระภาพเมืองประเทศราชปัตตานีทำการปกครองตนเองอย่างเต็มที่ปัตตานีเพียงส่งเครื่องราชบรรณาการ (ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง) 3 ปีต่อครั้ง และส่งกองทัพไปสมทบกับเมืองหลวงหากเกิดศึกสงครามเพียงเท่านั้น

ด้วยชัยภูมิที่เหมาะสมและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติส่งผลให้เมืองปัตตานีเจริญรุ่งเรืองและพัฒนาความเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญ แต่ด้วยการมีอำนาจในการปกครองตนเองเต็มที่ประกอบกับการต้องการมีอำนาจเหนือดินแดนใกล้เคียง เป็นเหตุให้ควา

¹ กรมศิลปากร, *ประวัติศาสตร์จังหวัดภาคใต้ (นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สตูล)* (ม.ป.ท. : กระทรวงศึกษาธิการ ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคการศึกษา ภาคการเรียน 2, ม.ป.ป.), น. 12-21

² อิบรอฮิม ชุกรี, สยาเราะห์ กรืออันมลายูปะตานี, *ประวัติราชอาณาจักรมลายูปะตานี, แปลโดย หะสัน หมัดหมาน และมะหามะซาคี เจ๊ะเห* (ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2541), น. 8-9.

³ เรื่องเดียวกัน, น. 11.

⁴ อนันต์ วัฒนานิก, *ประวัติเมืองลังกาสุกะ-เมืองปัตตานี* (กรุงเทพฯ: บริษัทเคทีดีไทย จำกัด, 2531), น. 38-40.

ใดที่กองทัพปัตตานีมีกำลังเข้มแข็ง ปัตตานีมีก่อกองความยุ่งยากในการปกครองและถือโอกาสตั้งตนเป็นรัฐอิสระอยู่เสมอ ประกอบกับการพยายามแย่งชิงอำนาจการปกครองภายในเมืองปัตตานีเอง ทั้งหมดล้วนส่งผลให้การเป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญในดินแดนแหลมมลายูของเมืองปัตตานีค่อยๆ ถูกกลบเลือนหายไปจากหน้าประวัติศาสตร์ของชนชาติต่างๆ หลังจากที่เคยเจริญรุ่งเรืองจนถึงขีดสุดในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา

2.1.2 ประวัติศาสตร์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสมัยรัตนโกสินทร์

หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียให้แก่พม่าในครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 ปัตตานีถือโอกาสตั้งตนเป็นรัฐอิสระเช่นเดียวกับหัวเมืองประเทศราชอื่นๆ ของอยุธยา อาทิ นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ฯลฯ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินได้รวบรวมกำลังขึ้นใหม่ และกอบกู้เอกราชจากพม่าได้สำเร็จ พระองค์จึงนำกำลังเข้ายึดครองเมืองประเทศราชทางใต้ที่ตั้งตนเป็นอิสระได้อีกครั้งหนึ่ง แต่ในครั้งนั้นยังไม่สามารถรวมปัตตานีไว้ในพระราชอาณาจักรพระองค์ได้เสด็จสวรรคตเสียก่อน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท (พระอนุชาธิราชและดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช) ซึ่งเสด็จสงครามกับพม่าที่เมืองกาญจนบุรีนำกองทัพเลยไปปราบหัวเมืองมลายูภาคใต้ที่ตั้งตนเป็นรัฐอิสระในครั้งนั้นเมืองปัตตานีและไทรบุรียังไม่ยอมขึ้นกับไทย กรมบวรฯ จึงส่งกองทัพเข้าตีเมืองปัตตานีได้ในปี พ.ศ. 2329 เป็นเหตุให้หัวเมืองมลายูอื่นๆ คือ เมืองไทรบุรี ตรังกานู และกลันตันยอมอยู่ภายใต้ขอบขัณฑสีมาของไทยแต่โดยดี¹ นับแต่นั้นปัตตานีจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรไทยโดยมีผลประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติเป็นข้อผูกพันกับราชธานี

ปัตตานีแม้จะอยู่ภายใต้ขอบขัณฑสีมาของไทยแล้ว แต่บ่อยครั้งที่ได้พยายามก่อการกบฏและสร้างก่อกองความยุ่งยากในการปกครอง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงดำเนินนโยบายลดอำนาจการปกครองภายในระหว่างเจ้าเมืองปัตตานีกับผู้สำเร็จราชการเมืองจนมีการใช้กำลังปะทะกัน ในปี พ.ศ. 2334 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงมีพระบรมราชโองบายให้แยกปัตตานีซึ่งเป็นหัวเมืองใหญ่ และมีผู้อาศัยอยู่หนาแน่นออกเป็น 7 หัวเมือง ดังนี้ 1. เมืองปัตตานี 2. เมืองยะลา 3. เมืองยะหริ่ง 4. เมืองระแงะ 5. เมืองรามันห์ 6. เมืองสายบุรี และ 7. เมืองหนองจิก ซึ่งหัวเมืองดังกล่าวถูกลดฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี อยู่ในความดูแลของเมืองสงขลาซึ่งเป็นหัวเมืองชั้นเอก เจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์ เป็นพระยาเมืองได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากกรุงเทพฯ โดยค่านึงว่านับถือศาสนาเช่นเดียวกับพลเมืองส่วนใหญ่ของหัวเมืองนั้นๆ วิธีการ

¹ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 1-2 (กรุงเทพฯ: ป.พิศนาคการพิมพ์, 2506), น. 451-452.

ปกครองเช่นนี้ทำให้บริเวณ 7 หัวเมืองภาคใต้สงบเรียบร้อยมาจนตลอดสมัยรัชกาลที่ 2¹ กระทั่งในปี พ.ศ. 2347 เมืองไทรบุรีได้ก่อการกบฏต่อเมืองนครศรีธรรมราช พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) จึงมีคำสั่งให้เกณฑ์ไพร่พลชาวมลายูจาก 7 หัวเมืองสมทบกับเมืองสงขลา ยกไปตีกบฏชาวมลายูด้วยกันในไทรบุรี เป็นเหตุให้หัวเมืองต่างไม่พอใจจึงก่อการกบฏขึ้นอีกครั้งหนึ่ง² พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องส่งทัพหลวงไปปราบปรามพร้อมทั้งทรงแต่งตั้งผู้เหมาะสมขึ้นปกครองหัวเมืองทั้ง 7 แทนเจ้าเมืองที่ก่อการกบฏ เหตุการณ์นี้จึงสงบเรียบร้อยลงด้วยดีมาตลอดสิ้นสมัยรัชกาลที่ 4

2.1.3 ประวัติศาสตร์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระองค์ได้รับการร้องเรียนถึงการกดขี่ข่มเหงประชาชน และการใช้อำนาจของเจ้าเมืองมลายูอย่างไม่เป็นธรรมอยู่เสมอ ประกอบกับการคุกคามอำนาจอิทธิพลจากมหาอำนาจตะวันตกที่เจ้ามาแข่งขันเพื่อสร้างอาณานิคมและอิทธิพลทางการเมืองในดินแดนเอเชียอาคเนย์ พระองค์จึงทรงยกเลิกระบบการปกครองและแบบประเทศราชหรือแบบกินเมืองที่เจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจสิทธิขาดในการปกครองและสืบทอดอำนาจต่อมายังทายาท มาเป็นระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลเพื่อโยงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง โดยในครั้งนั้นยังคงแต่งตั้งผู้เคยมีอำนาจหรือเชื้อสายเจ้าเมืองเดิมให้ปกครองต่อไปในฐานะผู้ว่าราชการเมือง ผู้ช่วยราชการเมือง และคณะกรรมการเมือง

พ.ศ. 2439 รัชกาลที่ 5 ทรง ปฏิรูปหัวเมืองประเทศราชใหม่โดยให้ 7 หัวเมืองภาคใต้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาตราราชสีห์กระทรวงมหาดไทยขึ้นต่อข้าหลวงใหญ่มณฑลนครศรีธรรมราช อีกทั้งยังตรากฎหมายข้อบังคับการปกครองหัวเมืองขึ้นใช้ เพื่อลดอำนาจเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการเมืองที่เคยปกครองหัวเมืองอย่างอิสระให้ขึ้นกับข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชโดยตรง

พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง 7 หัวเมืองภาคใต้ขึ้นเป็นมณฑลปัตตานี

¹ สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2498), น. 252-253.

² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น* (กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา, 2516), น. 52.

พ.ศ. 2449 ในปี โปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงบริเวณ 7 หัวเมืองใหม่ โดยให้ยุบรวมเมืองเล็ก 3 เมืองเหลือเพียง 4 เมืองหลัก ดังนี้ 1. เมืองปัตตานี (รวมกับเมืองหนองจิกและเมืองยะหริ่ง) 2. เมืองยะลา (รวมกับเมืองรามันห์) 3. เมืองสายบุรี และ 4. เมืองระแงะ ต่อมาพระองค์ได้ออกพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองที่ ร.ศ.116 ขึ้นเพื่อลดอำนาจของเจ้าเมือง และกระชับอำนาจการปกครองให้รัดกุมยิ่งขึ้น โดยกำหนดตำแหน่งหน้าที่เจ้าพนักงานขึ้น ดำเนินการบริหารราชการในบริเวณนี้¹ การแต่งตั้งพนักงานบริหารราชการในข้างต้นเป็นรูปแบบการปกครองที่ได้ใช้ต่อเนื่องมาจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย

พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบมณฑลปัตตานีคงสภาพเป็นจังหวัด

พ.ศ.2476 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม จัดระเบียบราชการบริหารออกเป็น ราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น มณฑลปัตตานีจึงถูกแบ่งออกเป็น 3 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี (ประกอบด้วยเมืองปัตตานี เมืองยะหริ่ง เมืองหนองจิก และเมืองสายบุรี) จังหวัดยะลา (ประกอบด้วยเมืองยะลา และเมืองรามันห์) และจังหวัดนราธิวาส (เดิมคือเมืองระแงะ) ขึ้นตรงต่อการบริหารราชการส่วนกลางมาจนปัจจุบัน

จากประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้เห็นว่าดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเจริญ รุ่งเรืองถึงระดับที่เรียกขานกันว่าเป็นอาณาจักรมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยซึ่งถือเป็นเมืองหลวงแห่งแรกของอาณาจักรไทย ต่อมาอำนาจของเมืองหลวงคือ สุโขทัย ได้แผ่ขยายลงมาทางใต้ต่อเนื่อง มาถึงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ โดยแต่ละช่วงสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีหรือ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้แตกต่างกันไปตามพลังอำนาจทางการเมืองและความเข้มแข็งของแต่ละฝ่าย แม้ประวัติศาสตร์ไทยที่เกี่ยวกับปัตตานี และประวัติศาสตร์ปัตตานีที่เกี่ยวข้องกับสยาม จะมีความคลุมเครือไม่ชัดเจน แต่จากเหตุการณ์หลาย ๆ ยุคสมัยที่กล่าวถึงการก่อกบฏของรัฐปัตตานีเพื่อจะแยกตัวเป็นรัฐอิสระ ไม่ว่าจะในสมัยกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งของแนวคิดในการการแบ่งแยกดินแดนในปัจจุบัน รวมไปถึงการสร้างสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นเดียวกับที่เคยเกิด

¹ จูรีรัตน์ บัวแก้ว, *วัง 7 หัวเมือง (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2538)*, น. 10.

ขึ้นมาหลายยุคหลายสมัยแล้ว มีการแก้ปัญหาทั้งทางด้านการทหารและทางด้านการเมืองการปกครองตลอดมาโดยลำดับ แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาให้หมดไปได้โดยสิ้นเชิง เนื่องจากปัญหานี้มีความสลับซับซ้อน ละเอียดอ่อนมากอันหมายถึงความมั่นคงของชาติ ความแตกต่างทางอัตลักษณ์ไม่ว่าจะเป็น เรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี และวัฒนธรรม น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธที่อาศัยอยู่ในสามจังหวัด มีความรู้สึกหวาดระแวงและมีความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน เกิดช่องว่างทางสังคม ทำให้ผู้ไม่ประสงค์ดีใช้เป็นแนวทางก่อความไม่สงบ โดยอาศัยความแตกต่างนี้ ประกอบกับนโยบายรัฐในแต่ละยุคสมัยที่เข้าไม่ถึงความรู้สึกของประชาชน และไม่สามารถประสานความแตกต่างเหล่านี้ให้เป็นหนึ่งเดียวภายในราชอาณาจักรได้ เพราะนโยบายรัฐส่วนใหญ่มุ่งไปที่การรักษาอำนาจรัฐมากกว่าที่จะรักษาชีวิตและความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่ จึงทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการปกครองของรัฐ และนำมาซึ่งปัญหาการก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีดังนี้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองดินแดนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวคิดแรกที่ทำให้เกิดรอยร้าวของการต่อต้านอำนาจรัฐ เกิดขึ้น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ มีการแบ่งการปกครอง 7 หัวเมืองภาคใต้เป็น “มณฑลเทศาภิบาล” โดยได้รวบรวมเมืองต่างๆ ได้แก่ นครศรีธรรมราช พัทลุง และเมืองสงขลา จัดตั้งเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช ส่วนเมืองปัตตานี กลันตัน ตรัง านู ไทรบุรี และเปอร์ลิน ได้ประกาศให้ยุบการปกครองแบบสุลต่าน แล้วรวมเป็นมณฑลหนึ่งของสยาม ในปี พ.ศ.2445 ได้มีพระราชโองการให้ผนวกปัตตานี สายบุรี ยะลา และนราธิวาส เข้าเป็นดินแดนของสยาม โดยจัดตั้งเป็นมณฑลปัตตานี ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้รับการปฏิเสธจาก เติงกู อับดุลกอรีเด กามารูดติน ซึ่งไม่ยอมให้ผนวกปัตตานีเข้าเป็นมณฑลหนึ่งของสยาม กรุงเทพจึงต้องส่งกองทัพไปปราบปรามและจับตัว เติงกู อับดุลกอรีเด กามารูดติน มากักขังไว้จนปี พ.ศ.2448 จึงได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระเจ้าแผ่นดิน ให้กลับเมืองปัตตานีได้จนกระทั่งเสียชีวิตในปี พ.ศ.2476 ที่รัฐกลันตัน¹

¹ คอยลิน อันวาร์ และสุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, *ไฟใต้ใครจุด* (กรุงเทพฯ: อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, 2547), น. 23.

ในปี พ.ศ.2449 รัฐบาลสยามได้แก้ไขปรับปรุงการบริหารราชการหัวเมืองทางใต้อีกครั้ง โดยจัดระเบียบการปกครองใหม่ รวมเมืองต่างๆ เข้าด้วยกันจาก 7 หัวเมืองเหลือเมือง 4 เมือง คือ¹

1. เมืองปัตตานี ประกอบด้วย หนองจิก ยะหริ่ง และปัตตานี
2. เมืองยะลา ประกอบด้วย รามันห์ และยะลา
3. เมืองสายบุรี ยังคงเดิม
4. เมืองระแงะ ยังคงเดิม แต่เปลี่ยนชื่อเป็นบางนรา และต่อมาเปลี่ยนเป็น

เมืองนราธิวาส เมื่อ พ.ศ. 2458

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวนี้ทำให้เจ้าเมืองเดิมนั้นไม่พอใจ เพราะว่าถูกลดทอนอำนาจ ในการปกครอง มีการคิดกอบกฏ จึงเป็นที่มาของ กบฏ 7 หัวเมือง

ตามมาด้วยการทำสัญญากับจักรภพอังกฤษในปี พ.ศ. 2452 ที่เรียกว่า “สนธิสัญญากรุงเทพฯ” หรือ “สนธิสัญญาแองโกล-สยาม” (Anglo – Siamese Treaty) เป็นการตกลงกันของมหาอำนาจในการแบ่งดินแดนและเขตอิทธิพลกันในสมัยจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ทำให้ไทยต้องยกเลิกสิทธิการปกครองและอำนาจเหนือ กลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และปะลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียงกันให้กับอังกฤษ เพื่อแลกกับสิทธิอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและคนในรัฐไทยอย่างสมบูรณ์ ซึ่งรวมไปถึงอธิปไตยของรัฐสยามเหนือรัฐปัตตานีด้วย และทำให้รัฐปัตตานีเปลี่ยนฐานะจากเมืองประเทศราชของสยามมาเป็นจังหวัดหนึ่งของสยามทันที และการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและอำนาจของกงสุลอังกฤษในสยามประเทศด้วย แม้ว่าสนธิสัญญานี้จะเป็นผลดีแก่ไทยในแง่ของอำนาจอธิปไตย ความเข้มแข็งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสยาม โดยแลกกับดินแดนมลายู 4 รัฐ และพลเมืองกว่า 5 แสนคนก็ตาม แต่สยามก็ถือว่าไม่ใช่ดินแดนที่เป็นคนไทยแท้² กรณีนี้ทำให้เห็นถึงนโยบายรัฐที่เน้นไปที่อำนาจรัฐเพียงส่วนเดียวได้อย่างชัดเจน

ในปี พ.ศ. 2459 ได้เปลี่ยนคำว่า “เมือง” เป็น “จังหวัด” มณฑลปัตตานีหลังจากนั้นจึงประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสายบุรี และจังหวัดนราธิวาส ในปี พ.ศ.2477 (ค.ศ.1931) ได้ยุบจังหวัดสายบุรีลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัดปัตตานี ซึ่งทั้ง 3 จังหวัด ต้องขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทยแห่งสยามประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2476 เป็นต้นมา

¹ ครอบชัย หัตถา, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี* (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), น. 95-97.

² เพ็ญศรี ดูก, *การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย* (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2542), น.101.

แนวคิดที่ต่อมาซึ่งอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในระบบการปกครองของแผ่นดินสยาม นั่นก็คือการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนตามครรลองของกฎหมายรัฐธรรมนูญ จากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยและมีสิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกทั่วประเทศ แต่สถานการณ์กลับยิ่งตึงเครียดในชายแดนภาคใต้จนเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อหลวงพิบูลสงครามซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายทหาร ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2481 – 2487) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นยุคใหม่ของการเมืองไทยอีกยุคหนึ่ง คณะราษฎรได้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองอย่างแท้จริง มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” ในปี พ.ศ. 2482 ประเทศไทยเข้าสู่ยุคสมัยของ “การสร้างชาติ” มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมและการสร้างฐานการสนับสนุนด้วย “ลัทธิชาตินิยม”

เมื่อแนวความคิดชาตินิยมไทยเป็นปรัชญาสำคัญของความเป็นราชอาณาจักรไทยที่ถือเป็นรัฐเดี่ยว โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างด้านเอกลักษณ์สำคัญของประชาชนในส่วนอื่นๆ ของราชอาณาจักรนี้ อาทิเช่น คนลาวในภาคอีสาน คนล้านนาในภาคเหนือ คนมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ประกาศนโยบายรัฐนิยมตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2482 จนถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2485 รวม 12 ฉบับด้วยกัน คือ¹

ฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ

ฉบับที่ 2 เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย

ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิด หรือทำใน

ประเทศไทย

ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ

ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ

ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับพลเมืองดี

¹ คอยลิน อันวาร์ และสุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, *ไฟใต้ใครจุด* (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อินโดจีน นำพับลิชชิ่ง, 2547), น.37-39.

ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย

ฉบับที่ 11 เรื่องกิจประจำวันของคนไทย

ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ

การดำเนินนโยบายชาตินิยมไทยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม แนวคิดที่ว่าเพื่อให้ประเทศเข้มแข็ง และเป็นอารยประเทศจะได้ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่น รัฐบาลจึงได้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น ที่รู้จักกันในนามของ พ.ร.บ. รัฐนิยม ประกอบด้วยการเรียกชื่อประเทศจากประเทศสยามมาเป็นประเทศไทย สัญชาติ การเคารพธงชาติ เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี ภาษา การแต่งกาย ไปจนถึงการทำกิจวัตรประจำวันของประชาชน โดยมีความคิดว่า ด้วยความเป็นไทย และลัทธิชาตินิยมบนเชื้อชาติไทยจะทำให้ประเทศชาติเข้มแข็งมากขึ้นนั่นเอง หัวใจของนโยบายนี้คือ ลัทธิชาตินิยมไทย ที่รัฐบาลปลุกกระดมให้คนทั้งชาติต้องทำตัวให้ เป็นไทย จึงจะถือว่ารักชาติ ได้กลายเป็นประเด็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและศาสนากับประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างรุนแรง ในเวลานั้นได้ปรากฏภาพที่คนมุสลิมถูกห้ามไม่ให้สวมหมวกแบบอิสลาม ส่วนผู้หญิงก็ไม่ให้ใช้ผ้าคลุมหัว อันเป็นธรรมเนียมของชาวมุสลิม ภาษามลายูก็ห้ามใช้ ไส้กรองสำหรับชายก็ห้ามนุ่ง แต่ให้นุ่งกางเกง สวมเสื้อเชิร์ต ที่เป็นแบบตะวันตก รวมถึงให้มีการเปลี่ยนชื่อให้เป็นชื่อไทยทั้งหมด เป็นต้น¹

อีกประการหนึ่งก็คือ การประกาศยกเลิกกฎหมายและศาลอิสลามในปีพ.ศ. 2487 เมื่อรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และ 6 ว่าด้วยครอบครัวและมรดก แทนที่การใช้กฎหมายอิสลามใน 4 จังหวัดภาคใต้มาก่อน ต่อมาัยยกเลิกดาโต๊ะยุติธรรม ที่ตัดสินคดีมรดกและครอบครัวของคนมุสลิมไปด้วย การบังคับดังกล่าวทำให้เกิดความเข้าใจว่า ศาสนาก็ต้องเป็นศาสนาพุทธอย่างเดียวเท่านั้น และทางการยังห้ามชาวมลายูเขียนคัมภีร์อัล-กุรอาน ภาษามลายูและภาษาอาหรับ ซึ่งการห้ามดังกล่าวขัดต่อการปฏิบัติกิจทางศาสนาของชาวมุสลิมด้วย²

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองต้องการสร้างชาติ เป็นลัทธิชาตินิยมของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้ชาวมุสลิมยังไม่พอใจเป็นอย่างมาก คล้ายกับว่า ชาวมุสลิมโดนกดขี่ข่มเหงทางวัฒนธรรมซึ่งขัดต่อประเพณีนิยมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติมา และยังขัดต่อหลักของศาสนาอีกด้วยทำให้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐครั้งใหญ่ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิด

¹ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, *ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย”* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2549), น.73 – 74.

²เรื่องเดียวกัน, น 75.

ขบวนการแบ่งแยกดินแดน นั่นก็คือ การประชุมสมาชิกสมัชชาประชาชาติปัตตานีโดยมี หะยีสุหลง โต๊ะมีนา ในปี พ.ศ. 2491 เป็นประธานเพื่อหามติข้อเรียกร้องที่แสดงถึงความต้องการของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกต่อทางรัฐบาลเกี่ยวกับสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังต่อไปนี้¹

1. ให้มีข้าหลวงใหญ่ที่มีอำนาจเต็มในการปกครอง 4 จังหวัดเป็นผู้ที่ประชาชนใน 4 จังหวัดเป็นผู้เลือก
2. ภาษาและรายได้อื่นๆ ที่จัดเก็บได้จากพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด ให้ใช้จ่ายเฉพาะท้องถิ่น
3. จัดให้มีการศึกษาภาษามลายูในโรงเรียนประถมศึกษา
4. ข้าราชการใน 4 จังหวัดต้องเป็นชาวมุสลิมร้อยละ 80
5. ให้ภาษามลายูเป็นภาษาราชการคู่กับภาษาไทย
6. ให้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้ออกกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและประเพณี
7. ให้แยกศาลศาสนาออกจากศาลจังหวัดโดยให้ศาลศาสนามีอำนาจเต็มในการพิจารณาคดี

เพื่อลดภาวะตึงเครียด คณะรัฐมนตรีจึงรับข้อเรียกร้อง เข้าปรึกษาในที่ประชุม คณะรัฐมนตรี ผลปรากฏว่า คณะรัฐมนตรีปฏิเสธที่จะรับข้อเรียกร้องทั้งหมด และอ้างว่ารูปแบบการปกครองในปัจจุบันนี้เหมาะสมแล้วทั้งนี้สิ่งที่รัฐบาลไทยยอมรับได้คือให้เสรีภาพในการนับถือศาสนายอมรับว่าประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นมุสลิม แต่ไม่ยอมรับว่าคนเหล่านี้ไม่ใช่คนไทยไม่พร้อมที่จะให้มีการแบ่งแยกภายใต้พื้นฐานของเชื้อชาติและพื้นที่²

การปกครองในระยะหลังตั้งแต่ปี 2502 - 2546 นโยบายรัฐหลายอย่างที่ทำให้เกิดการต่อต้านจากชาวไทยมุสลิม ได้แก่ นโยบายความมั่นคงของชาติ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรื่องโรงเรียนปอเนาะ ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนา ตลอดจนนโยบายการใช้กำลังปราบปรามอย่างรุนแรงแทนการใช้สันติวิธี อันเป็นหลักรัฐประศาสนโยบาย ที่เน้นในเรื่องความสำคัญของอัตลักษณ์ทางศาสนา วัฒนธรรม การให้เกียรติ การยอมรับ และไม่เลือกปฏิบัติต่อคนไทยมุสลิมในพื้นที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่พึงปฏิบัติ กลับไม่ปรากฏเป็นนโยบายในช่วงนี้ กลับมุ่งเน้นไปที่การรักษาอำนาจอำนาจรัฐ และการเข้มงวด

¹ สุริชัย หวันแก้ว, *กำเนิดไฟใต้* (กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), น. 44.

² คอยลิน อันวาร และสุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, *ไฟใต้ใครจุด* (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, 2547), น. 45.

กับการเรียนการสอนด้านศาสนา และการป้องกันการแทรกแซงจากต่างประเทศที่มีต่อความคิด ความเชื่อของผู้คนและเยาวชนในพื้นที่ เป็นสำคัญ¹

พ.ศ. 2542 – 2546 ได้เกิดเหตุการณ์การก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสงขลาในลักษณะที่มีความรุนแรงต่อเนื่อง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสถานการณ์ที่รัฐบาลต้องเข้ามาแก้ปัญหาโดยตรง โดยไม่ใช้กลไกของสมาคมความมั่นคงแต่เดิม แต่มีนโยบายของรัฐบาลเข้ามาแทนที่ ด้วยการเปลี่ยนนโยบายซึ่งจากเดิมมาจากส่วนกลางให้เป็น นโยบายที่ทุกภาคส่วนในพื้นที่มีส่วนร่วมด้วย กระบวนวิธีคิด และสาระสำคัญในการกำหนด นโยบายฉบับนี้ มาจากการที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องกันว่า จะใช้ยุทธศาสตร์แบบบูรณาการคือมองภาพ ปัจจุบันทุกด้านเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน และแก้ไขปัญหาโดยการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งจากภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในการพัฒนาทุกด้านให้สอดคล้องกัน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหามุ่งไปพร้อมๆ กันและป้องกันมิให้เกิดปัญหาขึ้นอีกอย่างถาวร และโดยที่นโยบายมุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพของคนและสังคม ให้มีความเข้าใจในการ เปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงการให้ความสำคัญในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และสามารถอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ อีกประการหนึ่ง มีการเปลี่ยน แนวคิดคือมีการเสนอแนะให้ลองนำยุทธศาสตร์แบบสันติวิธีมาใช้ทางด้านความมั่นคง โดยเริ่ม ศึกษาว่าเหตุใดนโยบายในอดีตจึงใช้ไม่ได้ผล ซึ่งพบว่า สาเหตุหลักคือ การตั้งเจตย์ผิด จากเจตย์ ที่ว่า ทำอย่างไรที่จะรักษาอำนาจอริรัฐ มาเป็นการรักษาความมั่นคงในชีวิตของคนในพื้นที่แทน จึงทำ ให้ค้นพบปัญหาความหวาดกลัวหวาดระแวงของประชาชนในพื้นที่ 2 ประการใหญ่² คือ

1. การปฏิบัติบางอย่างของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนอยู่ในลักษณะที่สร้างความเป็นธรรม ให้คนในพื้นที่ เมื่อเกิดความไม่เป็นธรรม และประชาชนไม่มีทางโต้ตอบ เพราะถ้าโต้ตอบก็จะถูก กล่าวหาว่ากำลังสร้างปัญหาและทำลายอำนาจอริรัฐ หรือถูกมองว่าเป็นกลุ่มแบ่งแยกดินแดน ทำให้ ถูกเพ่งเล็งตลอดเวลา ชาวบ้านจึงรู้สึกอึดอัดในเรื่องการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม แต่จำต้อง ยอมรับและทนต่อไป

2. ความหวาดกลัวของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เคยมีเรื่องคอมมิวนิสต์ ทำให้วิธีคิดของเจ้าหน้าที่ ยังคงเหมือนเดิม เช่นบางคนยังรู้สึกต่อชาวบ้านที่แสดงออกเรื่องการเรียกร้องสิทธิต่างๆ หรือความ ไม่เป็นธรรม ก็ถูกมองว่าฝักใฝ่ขบวนการแบ่งแยกดินแดน เมื่อนโยบายนี้ออกมา ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐ บางคนที่เคยมีความคิดเช่นเดียวกับนโยบายมาตลอด รู้สึกสบายใจและสามารถทำงานได้อย่าง

¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *แผ่นดินจินตนาการ* (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน, 2551), น.71.

² เรื่องเดียวกัน, น. 72-75.

เดิมที่ ส่วนผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบาย นี้ก็มองว่านโยบายเช่นนี้อาจเป็นอันตรายต่อรัฐและจะทำให้รัฐอ่อนแอ แต่เนื่องจากไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดได้ จึงเกิดภาวะการณ์การทำงานขนานกัน 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ปฏิบัติตามนโยบายใหม่ และกลุ่มที่ยังคงปฏิบัติตามนโยบายเดิม ดังนั้น คนที่รับเคราะห์ก็คือประชาชน ที่ไม่รู้ว่าจะไปพบกับเจ้าหน้าที่รัฐแบบไหน

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งในเชิงบริหารงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นในช่วงปี 2545 รัฐบาลตัดสินใจยุบ ศอ.บต. เพราะต้องการให้เป็นการบริหารราชการตามปกติ โดยเฉพาะนโยบายในเรื่องจังหวัดบูรณาการเข้ามารับผิดชอบแทนองค์กรพิเศษที่จัดตั้งขึ้น และงานของ ศอ.บต. ก็มอบหมายให้แต่ละจังหวัดเข้าไปรับผิดชอบแทน ส่วนงานด้านการปราบปรามกลุ่มโจรก่อการร้ายมอบให้กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 9 รับผิดชอบ สำหรับทหารในกองทัพภาคที่ 4 ให้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานป้องกันชายแดนและการป้องกันประเทศตามปกติ¹

อย่างไรก็ตาม โดยที่นโยบายฉบับนี้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่นี้เอง จึงได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางจากทุกฝ่าย ในขณะที่สถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ช่วงหลังการใช้นโยบายนี้ค่อนข้างสงบ แม้เกิดเหตุร้ายแต่ก็ไม่รุนแรงเช่นแต่ก่อน แม้ในเวลานั้นจะยังไม่ส่งผลกระทบหรือมีอิทธิพลทำให้เกิดความรุนแรงขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่อย่างใด

ในปี พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนขึ้นที่ค่ายทหารกองพลพัฒนาที่ ๑๑ เจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาสในเดือนมกราคม 2547 และเหตุการณ์ได้บานปลายไปสู่ความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง รวมถึงนโยบายปราบยาเสพติดซึ่งรัฐบาลถือเป็นนโยบายแห่งชาติ และมีทัศนะว่า วิธีการไหนที่จะนำไปสู่เป้าหมายมีความชอบธรรมทั้งสิ้น จึงเกิดการใช้ความรุนแรงขึ้น เมื่อความรุนแรงกลายเป็นสิ่งชอบธรรม สังคมจึงเกิดบรรยากาศที่มองว่า ความรุนแรงเป็นวิธีเดียวที่จะแก้ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ที่กรือเซะ และที่ตากใบ ที่สื่อต่างๆ แสดงความคิดเห็นของประชาชนที่ออกอาการสะใจในความรุนแรงเหล่านั้น ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือเป็นการสร้างสถานการณ์ของคนบางกลุ่ม ทำให้คนในภาคใต้ไม่มีส่วนร่วมในความรู้สึกกับความเป็นคนไทยจากสถานการณ์ดังกล่าว ด้วยคิดว่า เมื่อคนในพื้นที่ถูกกระทำอย่างรุนแรง สังคมไทยกลับไม่รู้สึกอะไรเพราะมองว่าเป็นคนอื่น ไม่ใช่พวกเดียวกันนั่นเอง จึงทำให้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่เกิดความรู้สึกต่อต้าน ภายหลังเหตุการณ์ในครั้งนั้น สถานการณ์ความรุนแรงเริ่มปรากฏขึ้นโดยลำดับ

¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *แผ่นดินจินตนาการ* (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน, 2551), น.100.

และมีขบวนการต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความต้องการแบ่งแยกดินแดนให้เป็นรัฐอิสระ และแนวความคิดการแบ่งแยกดินแดนและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ก็มีมูลเหตุมาจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้

2.3 สถานการณ์การก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน

หลายยุคสมัยที่รัฐบาลไทยไม่ได้ใช้กระบวนการยุติธรรมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ปัญหาเจ้าหน้าที่กดขี่และทำร้ายประชาชนยังคงมีอยู่ตลอด นอกจากนี้ข้าราชการในพื้นที่ไม่มีความเข้าใจในวิถีชีวิตของประชาชน ไม่มีความจริงใจ ขอบพระนางว่าประชาชนคิดแต่จะแบ่งแยกดินแดน ทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจในคนของราชการและกลไกของรัฐมากยิ่งขึ้น ประกอบกับชนชั้นนำทางการเมืองเดิมที่ไม่พอใจและสูญเสียอำนาจให้กับรัฐไทย ล้วนเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ขบวนการแบ่งแยกดินแดนและขบวนการต่างๆ เติบโตและได้รับการสนับสนุนจากมวลชนในระดับที่กว้างขวางมากขึ้น และต่อมาได้พัฒนาเป็นกลุ่มก่อการร้าย

ปัจจุบันสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นทั้งทางด้านการเมืองและการทหาร นับตั้งแต่ เดือนมกราคม 2547 ถึงเดือนมีนาคม 2552 ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส รวมทั้ง ในพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสงขลาด้วยรวมทั้งสิ้น 8,810 ครั้ง มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบไปแล้วถึง 3,418 ราย และผู้บาดเจ็บ 5,624 ราย ในกลุ่มผู้ถูกสังหารนี้ ร้อยละ 54.69 เป็นคนมุสลิม และร้อยละ 41.87 เป็นคนพุทธ และเป้าหมายสำคัญของเหยื่อความรุนแรงคือพลเรือน ดังจะเห็นได้จากสถิติผู้สูญเสียทั้งหมด แยกเป็นพลเรือนหรือราษฎรโดยทั่วไปเป็นเป้าหมายหลักของการสังหาร (ประมาณ 1,564 คน) ตามมาด้วยฝ่ายทหาร (ประมาณ 215 คน) บุคลากรฝ่ายตำรวจ (ประมาณ 200คน) กำนันผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (ประมาณ 189 คน) และชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) (ประมาณ 170 คน) ยุทธวิธีสำคัญในการก่อเหตุก็ยังคงเป็นการยิงสังหารบนถนนสายย่อยหรือถนนหลวง ตามมาด้วยการใช้ระเบิดและการวางเพลิง แบบแผนลักษณะการโจมตีเพื่อก่อเหตุเป็นเช่นนี้ตลอดในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา²

¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, แผ่นดินจินตนาการ (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน, 2551), น.105.

² ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, สถานการณ์ใหม่ชายแดนใต้ “ความเสี่ยงต่อการถูกรุกกลับทางทหารและตริงกำลังทางการเมือง”. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2552 , จาก

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ซึ่งยังไม่มีสัญญาณใดที่บ่งชี้ว่าสถานการณ์ความรุนแรงจะยุติลงเมื่อใด ปรากฏการณ์ความรุนแรงที่ยืดเยื้อต่อเนื่องมาดังกล่าว ทำให้เกิดผลกระทบในเชิงลบอย่างทั่วทุกด้าน ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมทุกสิ่งเลวร้ายลงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบ และเปิดมุมมองหลากหลายมากยิ่งขึ้นที่ปรากฏสื่อต่างๆ ในช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ได้มีกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จากฝ่ายปกครอง ตำรวจ ทหาร และ นักวิชาการจำนวนหนึ่ง ได้พยายามรวบรวมหลักฐานที่เก็บได้ในที่เกิดเหตุ ผลการสอบสวนผู้ต้องหา ผู้เข้ามอบตัว และหลักฐานที่ได้จากการเข้าตรวจค้นพื้นที่เป้าหมายแล้วนำมาประมวลผลความน่าจะเป็น ทำให้เห็นภาพของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่ค่อนข้างชัดเจน ดังนี้

กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่ปฏิบัติการก่อเหตุร้ายร้ายวันอยู่ในขณะนี้ คือ กลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่มีขบวนการ BRN Coordinate เป็นแกนนำ มีเป้าหมายในการแบ่งแยกดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และพื้นที่บางอำเภอในเขตจังหวัดสงขลา ออกจากการปกครองของรัฐบาลไทย จัดตั้งเป็นรัฐเอกราชปาตานี ดารุสลาม ใช้ยุทธศาสตร์ดำเนินการสร้างอัตลักษณ์มลายู มุสลิม ปัตตานีให้โดดเด่น ขับไล่คนต่างเชื้อชาติและศาสนาออกจากพื้นที่สร้างสถานการณ์ให้เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างเชื้อชาติ มุ่งสู่การพัฒนา ยกระดับเป็นสงครามศาสนา เพื่อใช้เป็นเงื่อนไขให้องค์กรมุสลิมระหว่างประเทศ ผลักดันให้องค์การสหประชาชาติ(UN) เข้าแทรกแซงและมองเห็นความจำเป็นของการเกิดรัฐใหม่ ที่ลักษณะเฉพาะทางด้านเชื้อชาติและศาสนา ใช้ยุทธวิธีสร้างความน่าสะพรึงกลัว ด้วยการก่อวินาศกรรม ทำลายสถานที่ราชการ ก่อภัยสยงต่อผู้บริสุทธ์ เช่น ฆ่าแล้วเผา ตัดหัวแยกวาง เพื่อให้ ความกลัวปกคลุมอยู่ทั่วไปในหมู่ประชาชน สร้างความสับสนด้านข้อมูลข่าวสาร ปลอ่ยข่าวลวง ปฏิบัติการก่อการร้ายแล้วป้ายสีให้กับเจ้าหน้าที่รัฐ การส่งแนวร่วมแทรกซึมองค์กรราชการ พยายามเข้าถึงชั้นความลับแล้วส่งข่าวแก่ขบวนการ จัดสายลับสองหน้าเข้าเกาะติดผู้นำการเมืองฝ่ายปกครอง ตำรวจ ทหาร กุมสภาพนโยบายยึดครองสื่อหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อประชาสัมพันธ์ทั้งด้านกว้างและด้านลึก เอื้อประโยชน์ของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ¹

สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หากเราพิจารณาจากปรากฏการณ์การก่อความไม่สงบที่กลุ่มก่อการได้ปฏิบัติการมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่า พวกเขาได้เน้นการรุกทางการทหารเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะเขาหวังผลสำคัญสองประการ คือ ความสับสน และความหวาดกลัว ยิ่งความสับสนเกิดขึ้นในหมู่เจ้าหน้าที่รัฐมาก

¹ คอยลิน อันวาร์ และสุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, *ไฟใต้ใครจุด* (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง,2547), น. 23 .

เท่าใด ความอ่อนแอก็จะเกิดขึ้นในกระบวนการแก้ปัญหามากขึ้นเท่านั้น และหากความน่ากลัวเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนมาก การตีตนออกห่างจากรัฐ การอพยพออกนอกพื้นที่ ความท้อแท้สิ้นหวังก็จะตามมาอย่างรวดเร็ว การยอมรับอำนาจรัฐซ้อนก็จะเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้จะเป็นไปเพราะความหวาดกลัวก็ตาม ผู้รับผิดชอบระดับสูงในรัฐบาล อาจจะไม่เห็นว่าการณ์ยังไม่เลวร้ายมากนัก แต่สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ก็คือ สังคมกำลังวิกฤตและในอัตราเร่งที่รวดเร็วมาก สถานการณ์มีแต่ทรุดกับทรุด แม้รัฐบาลจะเพิ่มกองกำลังลงเต็มพื้นที่แล้วก็ตาม เหตุร้ายเกิดได้ตลอดเวลา จากความเป็นไปดังกล่าวมาสถานการณ์จะยังไม่ดีขึ้น แต่กลับมีแนวโน้มว่าจะยิ่งทรุดลงมากกว่าเดิม

2.4 สถานการณ์การก่อความไม่สงบในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

สถานการณ์ก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีที่ท่าว่าจะดับลงในอนาคตอันใกล้นี้ เป็นปัญหาอย่างหนักที่ฝ่ายบ้านเมืองกำลังหาทางแก้ไขกันอยู่ ในขณะที่สถานการณ์ความรุนแรงได้ขยายพื้นที่การก่อความไม่สงบไปทั่วสามจังหวัดภาคใต้ โดยมุ่งประเด็นในพื้นที่ที่เป็นชุมชนหนาแน่น ซึ่งมีกลุ่มของข้าราชการ มีตำรวจ ทหาร ครู และประชาชนทั่วไปทั้งที่เป็นชาวพุทธ และชาวมุสลิมเป็นกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งพระสงฆ์ด้วย เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมองจากสถานการณ์ที่ปรากฏตามสื่อฯ ต่าง “ที่เป็นกระแสชักนำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งทางศาสนา”¹ และประเด็นที่สำคัญก็คือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อน เกิดความหวาดกลัว หวาดระแวงระหว่างกลุ่มคนไทยพุทธกับคนไทยมุสลิม

อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งประกอบด้วย 12 ตำบล และมี 81 หมู่บ้าน มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยตั้งถิ่นฐานปะปนกันอยู่ในทุกตำบลและทุกหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันเหมือนญาติพี่น้องด้วยดีมาเป็นระยะเวลานาน อยู่ด้วยกันอย่างมีปกติสุขภายหลังเหตุการณ์ก่อความไม่สงบเกิดขึ้นในสามจังหวัดภาคใต้ก็ได้แผ่ขยายความรุนแรงมาถึงในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ด้วยเช่นกัน มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นระยะๆไป และมีเหตุการณ์ที่ทำให้คนในพื้นที่เกิดความสลดใจเป็นอย่างมาก คือ “นายจวน แก้วทองคำ หรือลุงจวน เจ้าของโรงสีข้าว ตำบลนาประดู่ ถูกทำร้ายร่างกายด้วยมีดดาบจนเสียชีวิต และได้ตัดหัวผู้ตายไปทิ้งไว้ตรงพื้นที่ที่เป็นรอยต่อระหว่างหมู่บ้านหลวงจันทร์ของชุมชนไทยพุทธกับหมู่บ้านนาคือเหนือของชุมชนไทยมุสลิม อย่างมีนัยต้องการสร้างความแตกแยกทางศาสนา ทั้งก่อนหน้านี้หนึ่งวันก่อนที่จะมีการฆ่าตัดคอ ในตอนบ่ายวันที่ วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2550 ได้มีการวางระเบิดในร้านน้ำชา

¹ บัณฑิต สะมะฮุน, *เอเชียปริทัศน์* (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2547), น. 100.

ที่บ้านนาค้อเหนือ ตำบลป่าบอน เป็นเหตุให้ชาวไทยมุสลิมได้รับบาดเจ็บ 3 ราย และการที่ฆ่าตัดคือนั้นมีการแจกใบปลิวระบุว่า เป็นการแก้แค้นในกรณีระเบิดร้านน้ำชา¹ ถือเป็นเหตุการณ์ที่ร้ายแรงที่สุดในเขตพื้นที่นี้ ส่วนเหตุการณ์อื่นๆที่เกิดขึ้นทั่วไป ก็มีการเผยแพร่รายงานต่อสื่อมวลชน วารสารระเบิดศาลาที่พัก ตลอดจนจนถึงเจ้าหน้าที่เทศบาล เป็นต้น จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวจนเริ่มระแวงซึ่งกันและกัน คำคืนไม่กล้าที่จะเดินทางไปไหน ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร คนแปลกหน้าก็เริ่มเข้ามาแทรกแซงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำมาหากิน เพราะชาวบ้านหวาดกลัวไม่กล้าไปทำงานหรือประกอบอาชีพเหมือนอย่างเดิม

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ก็เช่นเดียวกันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดยะลา หรือจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นเป้าหมายของกลุ่มก่อความไม่สงบ เพื่อที่จะทำให้เกิดความหวาดกลัว ความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่นั้น โดยเฉพาะอย่างประชาชนที่มีความแตกต่างกันในเรื่อง ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก็ยังเป็นช่องว่างของกลุ่มก่อความไม่สงบที่ต้องการสร้างความแตกแยกระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิมลงในพื้นที่ให้มีความเจ็บ ช้ำ เลวร้ายลงเรื่อยๆ ถ้าหากว่าประชาชนยังรู้สึกที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่เหลียวแลจากภาครัฐ แต่กลับรู้สึกที่ถูกทอดทิ้งให้ต่อสู้อยู่กับภัยร้ายวันนั้นเพียงลำพังโดยไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะจบสิ้น สถานการณ์อาจเลวร้ายยิ่งขึ้นกว่านี้ก็อาจเป็นไปได้ ดังนั้นภาครัฐควรที่จะมีนโยบายหรือยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาการก่อความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้อย่างเร่งด่วน

เหตุการณ์ก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อำเภอโคกโพธิ์ พอได้สรุปได้ดังนี้²

วันที่ 12 สิงหาคม 2549 คนร้ายลอบยิง ชรบ.ขณะกำลังตัดหญ้า เพื่อเลี้ยงวัวริมถนนที่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ได้รับบาดเจ็บแต่ยังมีสติใช้อาวุธปืนยิงตอบโต้คนร้าย ก่อนขับรถจักรยานยนต์หนีไปขอความช่วยเหลือที่วัดข้างให้ตก

วันที่ 15 สิงหาคม 2549 เกิดเหตุลอบวางระเบิดแสวงเครื่อง บริเวณศาลาริมทางปากทางเข้านิคมพัฒนาตนเอง ม.11 อ.โคกโพธิ์ ต.โคกโพธิ์ อ.โคกโพธิ์ แรงระเบิดทำให้ ด.ต.ประกอบ แก้วมณี ผบ. หมู่ปราบปราม สภ.อ.โคกโพธิ์ ได้รับบาดเจ็บเล็กน้อย

¹ วิมลพรรณ ปิตุวัชชัย, *เมื่อฟ้าหม่น เจดีย์หักที่บึงกุ่ม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดีเอ็มซี, 2550), น. 147-149.

² ร.ต.อ.ธรรณิศ ศรีสุข, *ความฝันอันสูงสุด ผู้กองเคน* (กรุงเทพฯ :แพรวสำนักพิมพ์, 255), น. 159-171.

วันที่ 26 สิงหาคม 2549 คนร้ายฉวยโอกาส ตร.ชุดลาดตระเวน สภ.อ.โคกโพธิ์ นั่งรถ
ตราโล่กลับโรงพัก จุด ระเบิด แสงวอร์ของขณะผ่านเปิดท้ายขายรองเท้ามือ 2 หัวหน้าชุดจู่โจม
ชาวบ้าน เจ็บเล็กน้อย 2 ราย

วันที่ 11 มีนาคม 2550 มีอบชนมีอบ สภ.อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี ได้รับแจ้งว่ามีกลุ่มสตรี
มุสลิมปิดหน้าและเด็กจำนวน 100 คนมาชุมนุมกันหน้า สภ.ต.นาประดู่ บนถนนสายปัตตานี -
ยะลา ม.6 ต.นาประดู่ เป็นกลุ่มสตรีชาวมุสลิมปิดหน้าและเด็กกว่า 200 คนกำลังกดดันเจ้าหน้าที่
ให้ปล่อยผู้ต้องหาป่วนใต้ 3 คนที่ตำรวจจับกุมไว้ และได้มีประชาชนในพื้นที่ ต.นาประดู่ และ
ต.โคกโพธิ์ชาวไทยพุทธ กว่า 100 คนได้ถือป้ายแสดงความไม่พอใจกับกลุ่มสตรีชุมนุมกดดัน
เจ้าหน้าที่ และโห่ร้องไล่ให้กลับ ทำให้สถานการณ์เริ่มตึงเครียดเพราะเกรงจะเกิดการปะทะกัน
เจ้าหน้าที่ทั้งตำรวจ ทหารจึงต้องเข้าไปสกัดกลุ่มผู้ชุมนุมทั้ง 2 ฝ่ายให้อยู่ในความสงบ กระทั่งเวลา
ผ่านไป 3 ชั่วโมงกลุ่มสตรีมุสลิมทนแรงกดดันของกลุ่มชาวไทยพุทธไม่ได้จึงได้เดินทางกลับโดยที่ไม่
มีเหตุการณ์บานปลายเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามจากการสอบสวนผู้ต้องสงสัยทั้ง 3 คน ปรากฏว่า 1 ใน
นั้นได้รับสารภาพว่าเป็นแนวร่วมเคยก่อเหตุมาแล้ว

วันที่ 25 เมษายน 2550 คนร้ายได้นำวัตถุต้องสงสัย บรรจุในกล่องเหล็กพัดด้วยสก็อต
เทปสีดำ น้ำหนักราว 2 กิโลกรัม ไปวางไว้ริมฟุตบาทหน้าร้านอุดมการณ์ค้า เลขที่ 79 หมู่ 6 ภายใน
ตลาดเทศบาล ตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ไม่มีผู้ได้รับบาดเจ็บ

วันที่ 4 มิถุนายน 2550 เกิดเหตุรถไฟ ขบวนยะลา -นครศรีธรรมราช ตกรางระหว่าง
สถานีนาประดู่ กับสถานีปัตตานี (โคกโพธิ์) จำนวน 3 ตู้ กับ 1 หัวรถจักร เบื้องต้นมีผู้ได้รับบาดเจ็บ
เล็กน้อย 5 ราย โดยขบวนรถไฟที่ตกรางได้ขวางเส้นทางทางการเดินรถ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของการรถไฟอยู่
ระหว่างการตรวจสอบ แต่ยังไม่แน่ชัดว่าเป็นการสร้างสถานการณ์ หรืออุบัติเหตุ สำหรับสาเหตุที่
ทำให้รถไฟตกรางครั้งนี้ ในเบื้องต้นเจ้าหน้าที่ตรวจสอบแล้ว พบว่าบริเวณดังกล่าวได้ถูกคนร้าย
ถอดหมุดตรารรถไฟออกไป จำนวน 20 หมุด บริเวณหมู่ที่ 3 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นพื้นที่พิเศษตามประกาศของรัฐบาล กล่าวคือ
มีลักษณะพิเศษในด้านการดำรงชีวิตของประชาชน ทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม
ประเพณี สังคม และวัฒนธรรม ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ใช้
ภาษามลายูท้องถิ่นในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสังคมมุสลิมที่ใช้วัฒนธรรมอิสลามมีวิถีชีวิต
เฉพาะที่แตกต่าง ทั้งการใช้ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ซึ่งจากความแตกต่างทำให้เป็น
เงื่อนไขที่กลุ่มขบวนการนำมาอ้าง เพื่อปลุกกระแสให้เกิดการต่อต้านอำนาจรัฐ และการก่อความ

ไม่สงบในรูปแบบต่างๆ มาโดยตลอด จากการศึกษาสาเหตุของการก่อความไม่สงบ ในอำเภอโคกโพธิ์ได้ดังต่อไปนี้คือ¹

1. สถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่สงบในพื้นที่ อำเภอโคกโพธิ์ มีปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อนและเงื่อนไขจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมเกื้อกูลให้กลุ่มชนวนการต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศแสวงประโยชน์จากการแอบอ้างศาสนาเข้าไปปลุกฝังอุดมการณ์ให้กับเยาวชน เพื่อสืบทอดในรุ่นต่อไป ประกอบกับสภาพพื้นที่พรมแดนไทย - มาเลเซีย ง่ายต่อการหลบหนีหลังจากก่อเหตุร้าย ทั้งนี้ ที่ผ่านมการก่อความไม่สงบมีลักษณะกระจายในหลายพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะตอบโต้ ก่อวิน สร้างความสับสนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งจะส่งผลด้านจิตวิทยาและความเชื่อมั่นของประชาชน

2. ปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจากกระแสในตะวันออกกลาง ต่อต้านชาติตะวันตก โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นสาเหตุให้กลุ่มก่อการร้ายเข้ามาแสวงประโยชน์จากสถานการณ์ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ และพื้นที่ใกล้เคียง ด้วยการปลุกปั่นยุยงด้วยการใช้นโยบายชาตินิยม และนำเอาศาสนามาเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้เกิดการแบ่งแยกดินแดน

3. สาเหตุมาจากกลุ่มชนวนการต่างๆ กลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น กลุ่มอิทธิพลการเมือง ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องผิดกฎหมายต่างๆ รวมถึงการสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายให้มีการฝึกอาวุธ วิทยุและเยาวชนในพื้นที่ ตลอดจนจนการไม่สามารถแก้ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นซ้ำซาก เพื่อเป็นการบ่อนทำลายอำนาจรัฐ สำหรับการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ ต้องพบอุปสรรคคือ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนปัญหาที่เกิดขึ้นจึงยากต่อการแก้ไข และทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น

4. ปัญหายาเสพติดและค้ายาของเถื่อนซึ่งมีอยู่ทั่วไปในบริเวณพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และในอำเภอโคกโพธิ์เองด้วย ทำให้ ซึ่งผู้กระทำผิดเหล่านี้ต้องการให้ทางรัฐ หน่วยงานรักษาความมั่นคงของรัฐ มุ่งเป้าให้ความสนใจไปที่ การก่อการร้ายอย่างเดียว เพื่อให้เจ้าหน้าที่ ละเลยการเอาใจใส่ ให้ความสนใจ เกี่ยวกับปัญหายาเสพติด และค้ายาของเถื่อนเพื่อที่การลักลอบและกระทำผิดสิ่งทีกล่าวมาจะได้ทำได้ง่ายมากขึ้น

5. ปัญหาอันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐ ที่เข้าไม่ถึงประชาชน และไม่สามารถประสานความต่างประชาชนให้รวมเป็นหนึ่งเดียวได้ และการใช้อำนาจรัฐโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ ข่มเหงประชาชน จึงทำให้ ชนวนการแบ่งแยกดินแดนใช้เหตุผลด้านความยุติธรรมทางการเมือง ,

¹ พลโท นันทเดช เมฆสวัสดิ์, *ปฏิบัติการลับดับไฟใต้*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549), น. 50.

อำนาจรัฐส่วนกลางกดขี่ข่มเหงกลุ่มชนชาติส่วนน้อยความแตกต่างกันในทางภาษา ศาสนา หรือ วิถีการดำเนินชีวิต และประเด็นทางเชื้อชาติซึ่งขึ้นมากล่าวอ้าง แต่เมื่อมาถึงในยุคปัจจุบันที่รัฐบาลไทยไม่ได้มีนโยบายให้คนกลุ่มน้อยต่างๆ ในประเทศละทิ้งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มแบ่งแยกดินแดนเหล่านี้จึงเปลี่ยนข้ออ้างในการก่อความไม่สงบของตนมาเป็นประเด็นของการไม่ต้องการอยู่ร่วมกับคนกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้มาจากศาสนาเดียวกัน ในบรรดาความแตกต่างโดยประการพื้นฐานแล้ว ประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้งทางศาสนา ถือเป็นเครื่องมือสำคัญให้กับ ขบวนการแบ่งแยกดินแดนได้เป็นอย่างดี ดังกรณีขบวนการเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมในพื้นที่ ที่ได้นำประเด็นความขัดแย้งทางศาสนาเป็นเครื่องมือ ในการปลุกระดมเยาวชน และชาวไทยมุสลิม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวต่อสู้ รวมถึงการนำเอาหลัก ศาสนาอิสลามมา ผสานเข้ากับแนวคิดแบบชาตินิยม ส่งผลให้สามารถทำความเข้าใจและได้รับการขานรับจาก มวลชนของตนเองได้ เนื่องจากในทางอิสลามจะไม่มี การแบ่งแยกเอาเรื่องของศาสนาออกไปจาก เรื่องทางการเมือง ศาสนาอิสลาม จึงเข้าไปมีบทบาทสำคัญอยู่ในทุกๆ กิจกรรมของสังคม ซึ่งก็จะ หมายรวมเอาประเด็นของการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนไว้ด้วย แต่ในความเป็นจริงของประเทศ ไทย พื้นที่ ที่เป็น ปัญหาทางภาคใต้นั้นไม่ได้มีแต่ผู้ที่นับถือ ศาสนาอิสลามอาศัยอยู่เท่านั้น ก่อน หน้าที่อิสลามจะเข้ามามีอิทธิพลในดินแดนแถบนี้ พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร ศรีวิชัย และอาณาจักรลังกาสุกะมาก่อน โดยประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาฮินดู และศาสนา พุทธมานานกว่าพันปี และกลุ่มคนเหล่านี้ก็ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่มาจนถึงปัจจุบันนี้

อย่างไรก็ตาม สาเหตุของปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ยังมี ปมปัญหาที่ซับซ้อนอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการคำตอบ และการแก้ไข สถานการณ์ความไม่สงบ ได้ก่อให้เกิดความเสียหายและความเดือดร้อนแก่คนในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์เป็นอย่างมากทั้งคน ไทยพุทธและไทยมุสลิม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและยังไม่อาจคาดเดาได้ว่าปัญหาความไม่สงบจะ ยุติลงเมื่อไร โดยเฉพาะคนไทยพุทธที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยที่เป็นผู้ได้รับปัญหาโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจะได้ศึกษาปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์การก่อความไม่สงบในพื้นที่ ภาคใต้นี้ว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในอำเภอโคกโพธิ์มากน้อยเพียงใด และส่งผล กระทบต่อการปฏิบัติกิจทางด้านพุทธศาสนาของชาวพุทธในด้านศาสนพิธี ด้านศาสนบุคคล ด้านศาสนวัตถุ และด้านศาสนธรรม อย่างไร และปัญหาควรที่จะได้รับการแก้ไขอย่างไร ซึ่งจะได้ กล่าวในบทต่อไป